

УДК 631:001.89(477)«18»

НИЖНИК Світлана,
кандидат історичних наук, старший дослідник,
завідувач сектору наукової бібліографії та
біографістики Національної наукової
сільськогосподарської бібліотеки НААН
(м. Київ, Україна)
svitlana_n_v@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4777-8018>

ВНЕСОК ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ АГРАРНОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ У РОЗВИТОК РІЛЬНИЧОЇ МЕХАНІКИ НАПРИКІНЦІ ХІХ ст.

Метою дослідження є з'ясування історико-технічного значення діяльності окремих учених і наукових осередків у розвитку рільничої механіки та підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва наприкінці ХІХ ст. Методологічну основу дослідження становлять принципи історизму, наукової об'єктивності та системності, що передбачають розгляд розвитку рільничої механіки у широкому соціально-економічному й інституційному контексті вказаного періоду. Проаналізовано внесок провідних представників української аграрної дослідної справи у становлення рільничої механіки, удосконалення сільськогосподарських машин і впровадження інноваційних підходів до обробки ґрунту. Особливу увагу приділено їхній науковій, організаційній та освітній діяльності на теренах Галичини, Києва та Харкова, а також формуванню наукових шкіл і практик механізації. Висвітлено взаємодію дослідних господарств із навчальними та науковими установами, що сприяла поширенню передових технологій і обміну фаховими знаннями. Розкрито історико-організаційні аспекти діяльності Т. Рильського, К. Шиндлера, Г. Латишева, К. Айдукевича, які відіграли помітну роль у популяризації механізації аграрного виробництва. Підкреслено, що їхня діяльність мала не лише прикладне значення, а й сприяла формуванню концептуальних засад розвитку аграрної науки в Україні. Доведено, що внесок українських діячів аграрної дослідної справи став важливим чинником модернізації сільського господарства та зростання продуктивності аграрних систем у другій половині ХІХ ст. Окрему увагу приділено соціокультурним чинникам упровадження технічних інновацій – взаємодії фахівців і господарів, адаптації машин до регіональних умов, ролі державної та громадської підтримки в поширенні

механізаційних практик. Результати дослідження поглиблюють розуміння історичних передумов механізації та розвитку аграрної науки в Україні.

Ключові слова: історія науки, сільське господарство, рільнича механіка, аграрна дослідна справа, Томаш Рильський, Каміл Шиндлер, Григорій Латишев, Казимир Айдукевич.

CONTRIBUTION OF UKRAINIAN AGRICULTURAL RESEARCHERS TO THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL MECHANICS AT THE END OF THE 19TH CENTURY

The aim of the study is to clarify the historical and technical significance of the activities of individual scientists and scientific centers in the development of agricultural mechanics and the improvement of agricultural production efficiency at the end of the 19th century. The methodological basis of the study is the principles of historicism, scientific objectivity, and systematicity, which involve considering the development of agricultural mechanics in the broad socio-economic and institutional context of the late 19th century. The contribution of leading representatives of Ukrainian agricultural research to the development of agricultural mechanics, the improvement of agricultural machinery, and the introduction of innovative approaches to soil cultivation is analyzed. Particular attention is paid to their scientific, organizational, and educational activities in Galicia, Kyiv, and Kharkiv, as well as the formation of scientific schools and practices of mechanization. The interaction between research farms and educational and scientific institutions, which contributed to the dissemination of advanced technologies and the exchange of professional knowledge, is highlighted. The historical and organizational aspects of the activities of T. Rylsky, K. Shindler, G. Latyshev, and K. Aidukevich, who played a prominent role in popularizing the mechanization of agricultural production, are revealed. It is emphasized that their activities were not only of practical importance, but also contributed to the formation of the conceptual foundations for the development of agricultural science in Ukraine. It has been proven that the contribution of Ukrainian agricultural researchers was an important factor in the modernization of agriculture and the growth of agricultural productivity in the second half of the 19th century. Particular attention is paid to the sociocultural factors of technical innovation implementation, such as interaction between specialists and farmers, adaptation of machinery to regional conditions, and the role of state and public support in the dissemination of mechanization practices. The results of the study deepen our understanding of the historical preconditions for mechanization and the development of agricultural science in Ukraine.

Keywords: history of science, agriculture, agricultural mechanics, agricultural research, Tomasz Rylski, Kamil Shindler, Grigory Latyshev, Kazimir Aidukevich

Постановка проблеми. Розвиток рільничої механіки наприкінці XIX ст. тісно пов'язаний з діяльністю українських дослідників аграрної сфери, які прагнули впровадити інноваційні технології в сільському господарстві та підвищити ефективність рільничих робіт. Водночас історична роль цих учених залишається недостатньо дослідженою, а їхній внесок у формування наукових шкіл і практичних методів механізації обробки ґрунту потребує подальшого ґрунтовного вивчення. Історико-технічний аналіз діяльності агрономів, інженерів та механізаторів, які працювали в різних регіонах України, дозволяє оцінити, як окремі особистості та дослідні установи сприяли модернізації аграрного виробництва. Проблема набуває особливої актуальності в контексті історії науки й техніки, оскільки розкриття механізаторських практик і організаційних моделей діяльності дослідних господарств дає змогу зрозуміти передумови формування професійної аграрної науки та впровадження технологічних інновацій у регіональному вимірі. Історичний аспект цієї проблеми дозволяє простежити взаємозв'язок між освітніми установами, науковими лабораторіями та господарствами, а також оцінити вплив соціальних, культурних і економічних чинників на процеси механізації.

Наукова актуальність проблеми зумовлена потребою комплексного дослідження ролі українських діячів аграрної дослідної справи в модернізації сільського господарства та розвитку наукових і технологічних підходів до рільничої діяльності. Практичний аспект полягає в можливості використання історичних прикладів для сучасного аналізу впровадження інновацій у сільське господарство та формування ефективних методів управління аграрними процесами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях історії аграрної науки та техніки в Україні значна увага приділяється процесу становлення системи випробувань сільськогосподарських машин, розвитку

аграрної освіти й ролі видатних учених у цьому процесі. Зокрема, теоретичні та практичні основи випробувань землеробських машин в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст., зародження і розвиток системи випробувань сільськогосподарської техніки розкривають праці О. Деркача, І. Деркача [6; 7]. Внесок професора К. Шиндлера (1869–1940) у формування сільськогосподарської механіки, а також у розвиток теорії й практики випробувань знаходимо у дослідженнях В. Вергунова [2], де розкрито наукову, організаційну та педагогічну діяльність вченого, що дозволяє поглибити уявлення про персоніфікований вимір становлення системи випробувань аграрної техніки наприкінці XIX – на початку XX ст. Роль професора Т. Рильського як організатора першої випробувальної станції на території України та Польщі висвітлюють В. Вергунов та М. Клименко [3], підкреслюючи його внесок у розвиток аграрної науки та педагогіки.

Розвиток системи випробувань у Галичині розкриває О. Вісин [4], аналізуючи етапи становлення й функціонування цих систем у 70-ті рр. XIX – 20-ті рр. XX ст. Внесок професора Т. Рильського у розвиток землеробської механіки другої половини XIX ст. досліджував М. Клименко [8]. Специфіку випробувань локомотивів професором Г. Латишевим, що є важливим етапом у становленні механізованого сільського господарства, описує Т. Сафонюк [12].

Питання розвитку аграрної освіти та науки в Україні досліджують В. Прокопов [10], О. Реєнт, Н. Буглай [11], О. Тригуб [14], висвітлюючи процес формування сільськогосподарських закладів освіти та шкіл у різних губерніях та підкреслюючи їхній вплив на підготовку кадрів для аграрного сектору. Значну увагу періодизації еволюції систем землеробства на українських землях у контексті розвитку сільськогосподарських систем приділяють І. Примака та ін. [9]. Розвиток машинобудування на різних територіях України в XIX – на початку XX ст. розкриває Є. Хоменко [15], Н. Чернікова аналізує

питання розвитку механізації зернового виробництва [16]. Дослідження структури та функціонування аграрних товариств на українських землях здійснюють І. Демуз, І. Вергунова, В. Чалаван та Л. Пилипенко, підкреслюючи роль таких організацій у розвитку тваринництва та обміні знаннями між фахівцями [1; 5].

Попри численні дослідження низка питань залишається недостатньо вивченою, зокрема: відсутній системний аналіз взаємозв'язку між діяльністю окремих українських аграрних дослідників і конкретними змінами в механізації рільничих робіт у різних регіонах України; недостатньо вивчено внесок наукових шкіл та дослідних установ у формування практичних методів механізації та підготовку кадрів для аграрного сектору; соціальні, культурні та організаційні чинники впровадження нових технологій досі не отримали достатньої кількісної та якісної оцінки.

У даній статті систематизовано інформацію про провідних діячів української аграрної дослідної справи кінця ХІХ ст., їхню наукову, освітню та організаційну діяльність, а також визначено конкретні механізаторські практики й технологічні інновації, які вони впроваджували. Стаття підкреслює значення цих осіб та установ у модернізації аграрного виробництва та формуванні наукових шкіл, а також надає методологічну базу для подальших історико-технічних і порівняльних досліджень у сфері рільничої механіки. Таким чином, робота не лише систематизує наявні дані, а й заповнює прогалини у знаннях щодо впливу окремих діячів та установ на розвиток аграрної науки та практики механізації, створюючи основу для подальших наукових досліджень і прикладного використання історичного досвіду.

Метою дослідження є комплексне дослідження внеску діячів української аграрної дослідної справи наприкінці ХІХ ст. у розвиток рільничої механіки та впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві.

Методи дослідження: використано комплекс загальнонаукових і спеціальних історико-наукових методів, зокрема проблемно-хронологічний, для простеження становлення рільничої механіки наприкінці XIX ст.; історико-порівняльний – для зіставлення діяльності українських учених із європейськими тенденціями розвитку аграрної техніки; біографічний – для розкриття внеску окремих діячів аграрної дослідної справи. Застосовано джерелознавчий аналіз із зовнішньою та внутрішньою критикою джерел, а також системний підхід і метод історичної реконструкції для цілісного осмислення організаційних, наукових і технічних аспектів розвитку рільничої механіки в Україні наприкінці XIX ст.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XIX ст. аграрний сектор України переживав період поступових, але системних змін, що були зумовлені як соціально-економічними, так і технологічними чинниками. Основними рисами аграрного виробництва того часу були висока трудомісткість рільничих робіт, низький рівень механізації та значна залежність від природних умов. Попри наявність окремих передових господарств, більшість аграрних господарств залишалася традиційними, з обмеженим застосуванням нових технічних рішень. Це створювало гостру потребу в науковому супроводі, дослідженнях щодо вдосконалення землеробських машин та систематизації практичних методів механізації [10, с. 29].

Наукові й освітні традиції у сфері аграрної механіки формувалися під впливом губернських навчальних закладів, аграрних товариств і спеціалізованих дослідницьких установ. Важливу роль у підготовці фахівців відігравали як державні навчальні заклади, так і громадські аграрні товариства, які забезпечували освітню підготовку агрономів, інженерів та механізаторів відповідно до потреб тогочасного сільського господарства [14, с. 75].

Взаємодія навчальних закладів із дослідними господарствами та лабораторіями сприяла не лише практичному навчанню студентів, а й активному

обміну знаннями та досвідом між науковцями й аграрними підприємцями. Дослідні господарства слугували своєрідними майданчиками для перевірки нових сільськогосподарських машин та технологій, а лабораторії забезпечували систематичний аналіз їх ефективності, що сприяло поширенню прогресивних методів механізації серед господарств регіону [9, с. 63].

Завдяки таким інтегрованим підходам поступово формувалися наукові школи та дослідницькі традиції, які заклали теоретичні й практичні основи розвитку рільничої механіки та аграрної науки в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Діяльність окремих науковців і організаторів аграрної освіти відіграла важливу роль у поширенні ідей механізації, удосконаленні конструкцій землеробських машин та впровадженні результатів досліджень у практику сільськогосподарського виробництва.

З огляду на це, для узагальнення та систематизація внеску провідних діячів української аграрної дослідної справи в розвиток рільничої механіки наприкінці ХІХ ст. доцільно подати порівняльну характеристику їхньої наукової, організаційної та освітньої діяльності. Аналіз засвідчує, що внесок провідних діячів у розвиток рільничої механіки кінця ХІХ ст. мав чітко структурований і територіально розгалужений характер. Зокрема, Т. Рильський, реалізуючи науково-організаційну діяльність на теренах Галичини, брав участь у діяльності випробувальної станції землеробських машин і знарядь, працював над удосконаленням методики машиновипробувань, активно провадив освітню роботу, що сприяло систематизації оцінювання сільськогосподарських машин та впровадженню новітніх технологій [8]. Г. Латишев (м. Харків) – зосереджувався на дослідженні локомотивів і організації механізованих робіт, забезпечуючи підвищення продуктивності обробітку ґрунту та розвиток технічних засобів у регіоні [12]. К. Шиндлер (м. Київ) – здійснював аналіз і випробування ґрунтообробної техніки, що сприяло її адаптації до місцевих природно-

кліматичних умов [2]. Згодом К. Айдукевич, діяльність якого пов'язана зі Львовом та Галичиною, формував методологічні засади аграрної науки, закладаючи підґрунтя наукової культури досліджень у галузі рільничої механіки [13].

Дані напрацювання свідчать про початок інституційного та методологічного оформлення рільничої механіки як самостійного напрямку аграрної науки наприкінці ХІХ ст. Отже, діяльність провідних діячів аграрної науки поєднувала наукові дослідження, організаційну роботу й освітню діяльність. Вони не лише закладали методичні основи випробування та вдосконалення сільськогосподарських машин, а й забезпечували підготовку фахівців для практичного впровадження інновацій у господарствах різних регіонів України. Такий комплексний підхід сприяв підвищенню ефективності рільничих робіт та формуванню системного підходу до механізації сільського господарства наприкінці ХІХ ст.

Вивчення розвитку рільничої механіки в означений період не може бути повним без персоніфікованого аналізу діяльності провідних діячів української аграрної науки. Саме конкретні науковці, інженери та організатори дослідної справи були рушійною силою впровадження технічних інновацій і формування методологічних засад механізації землеробства.

Особливе місце серед них посідає професор Томаш Рильський (1838–1924), діяльність якого стала визначальною для становлення системи випробувань землеробських машин на українських землях. Як зазначають дослідники, саме Т. Рильський був ініціатором створення першої випробувальної станції сільськогосподарських машин, яка функціонувала як науково-експериментальний і освітній осередок водночас. Його наукові підходи до оцінки продуктивності машин, умов їх експлуатації та адаптації до ґрунтово-

кліматичних особливостей регіонів заклали основу системного підходу до механізації рільництва [3].

Не менш важливим є внесок професора Г. Латишева, який зосереджував свою наукову діяльність на випробуваннях локомотивів та аналізі ефективності механізованих робіт. Дослідження Г. Латишева дозволили не лише оцінити технічні характеристики машин, а й сформулювати практичні рекомендації щодо їх використання в умовах господарств [12, с. 42]. Таким чином, його діяльність сприяла підвищенню продуктивності рільничих процесів і поширенню механізованих методів обробки ґрунту.

Вагомий внесок у розвиток рільничої механіки наприкінці XIX ст. здійснив К. Шиндлер – інженер і дослідник, діяльність якого була пов'язана з вивченням та вдосконаленням сільськогосподарських машин. У своїх працях він приділяв особливу увагу конструктивним особливостям ґрунтообробної техніки, ефективності плугів і борін, а також умовам їх експлуатації залежно від типів ґрунтів. К. Шиндлер проводив систематичні технічні випробування землеробських машин і публікував результати досліджень у спеціалізованих виданнях, що сприяло поширенню науково обґрунтованих підходів до механізації рільничих робіт та адаптації техніки до регіональних умов господарювання [2].

Інтелектуальне та методологічне підґрунтя розвитку аграрних і технічних досліджень у Галичині наприкінці XIX ст. формувалося також за участю К. Айдукевича, праці якого впливали на формування дослідницької культури в технічних і природничих науках, включаючи аграрну механіку, випробування землеробських машин. Застосування раціональних і формалізованих підходів до аналізу технічних процесів відповідало загальним тенденціям наукової модернізації кінця XIX ст. [13].

Варто зауважити, що поряд із провідними дослідниками розвиток аграрної механіки забезпечували також інженери-практики, агрономи, внесок яких мав прикладний характер і часто не отримував персоніфікованого висвітлення в науковій літературі. Саме в цій взаємодії наукової ініціативи і практичного досвіду формувався цілісний поступ галузі.

У цьому контексті персональний внесок діячів української аграрної науки кінця XIX ст. полягав не лише у створенні окремих технічних рішень, а й у становленні наукової культури механізації, що ґрунтувалася на експерименті, аналітичному осмисленні результатів та поширенні знань серед широких верств населення. Важливим чинником упровадження інноваційних технологій у сільському господарстві наприкінці XIX – на початку XX ст. стала організація виставок та випробувальних станцій, які забезпечували комплексне вивчення, випробування й демонстрацію рільничих машин.

Навчальні заклади та наукові інститути активно співпрацювали з дослідними господарствами, створюючи умови для практичного обміну знаннями та апробації нових технологій [11, с. 102]. Така взаємодія дозволяла не лише навчати нових спеціалістів, а й адаптувати наукові розробки до реальних умов господарств різних регіонів України. Взаємопов'язані дослідження та експериментальні роботи створювали ефективний механізм трансформації теоретичних знань у практичні рішення для підвищення продуктивності аграрного виробництва.

Поширення передових методів механізації здебільшого відбувалося через діяльність сільськогосподарських товариств, які організовували навчальні курси, виставки та консультації для господарів [3; 5]. Завдяки цьому місцеві господарства отримували доступ до знань про нові технології та мали змогу впроваджувати їх у практику, що сприяло підвищенню врожайності та зниженню трудових витрат. Соціальні та культурні чинники, зокрема довіра до науковців

та активна роль громадських організацій, визначали швидкість та ефективність поширення інновацій.

Слід відмітити, що наприкінці XIX ст. значна частина наукових установ, випробувальних станцій та освітніх осередків, пов'язаних із розвитком аграрної науки, була зосереджена в Києві та Харкові. На території Галичини у цей період активніше розвивалися агрономічні напрями та інституційні форми організації наукової діяльності, тоді як рільнича механіка ще перебувала на етапі становлення і не була чітко виокремлена як самостійна галузь.

Для глибшого розуміння особливостей розвитку рільничої механіки в Україні наприкінці XIX ст. доцільно зіставити регіональні моделі механізації. Попри загальні тенденції модернізації кожен регіон формував власні підходи залежно від наявних наукових і освітніх інституцій, традицій аграрного виробництва та взаємодії з громадськими структурами. Ефективний розвиток рільничої механіки визначався не лише технічними новаціями, а й наявністю наукового середовища та організаційної інфраструктури. Київська модель розвитку рільничої механіки характеризувалася зосередженням наукових інституцій і послідовністю дослідницької роботи; харківська – поєднанням механізаційних рішень з агрономічними експериментами; галицька – активною діяльністю аграрних товариств та орієнтацією на адаптацію європейського досвіду. Таке порівняння дозволяє відстежити, як регіональні особливості впливали на темпи поширення механізації, формування наукових шкіл та практичне застосування інновацій у сільському господарстві. Це є наочною ілюстрацією важливості персоніфікованої та інституціональної ролі українських аграрних дослідників у модернізації рільничої механіки.

Таким чином, створення випробувальних станцій, організація спеціалізованих виставок, взаємодія між навчальними установами й практичними господарствами забезпечили системне впровадження механізації в

аграрному секторі України. Популяризація нових технологій через демонстрації, виставки та діяльність аграрних товариств стимулювала поширення прогресивних методів і сприяла формуванню науково обґрунтованого підходу до організації рільничих робіт.

Діяльність дослідників мала вирішальний вплив на формування наукових шкіл і концептуальних засад аграрної науки. Їхній внесок поєднував освітню, наукову та практичну складові, спрямовані на підвищення ефективності рільничих робіт та розвиток системного підходу до механізації. Подібна інформаційна модель відображає комплексний характер внеску дослідників у розвиток рільничої механіки наприкінці XIX ст. Центральним елементом цієї моделі є поєднання наукових досліджень, освітньої діяльності та практичного впровадження технічних інновацій.

Науковий компонент охоплював проведення систематичних випробувань землеробських машин, аналіз їхніх технічних характеристик і адаптацію до регіональних умов господарювання [6, с. 32]. Освітній компонент забезпечував підготовку фахівців через діяльність навчальних закладів і кафедр, де формувалися професійні компетентності агрономів та інженерів за підтримки сільськогосподарських товариств [5]. Практичний компонент реалізовувався через дослідні господарства, демонстраційні майданчики й аграрні товариства, які сприяли поширенню механізованих методів серед господарів. Взаємодія зазначених компонентів створювала замкнений цикл трансформації наукових знань у практичні технологічні рішення, що забезпечувало сталий розвиток аграрної науки та механізації рільництва. Такий підхід дозволяє розглядати діяльність українських аграрних дослідників як системне явище, а не як сукупність ізольованих наукових ініціатив.

Важливим аспектом дослідження розвитку рільничої механіки наприкінці XIX ст. є врахування регіональних особливостей функціонування аграрної науки

на українських землях. У різних частинах України процес механізації мав відмінні темпи й організаційні форми, що зумовлювалося соціально-економічними умовами, структурою землеволодіння та наявністю освітньо-наукової інфраструктури.

У Києві механізація рільничих робіт розвивалася передусім у межах інституціоналізованої наукової діяльності. Київські науковці зосереджували увагу не лише на технічних характеристиках машин, а й на методології їх випробувань, що сприяло формуванню стандартизованого підходу до механізації обробки ґрунту.

У Харкові та на Лівобережжі України розвиток рільничої механіки тісно переплітався з агрономічними дослідженнями та освітніми ініціативами. Тут механізація здебільшого розглядалася як частина ширших агротехнічних реформ, спрямованих на підвищення врожайності та раціоналізацію землеробських систем [10, с. 30].

Галичина, перебуваючи в іншому політико-адміністративному просторі, демонструвала власну модель розвитку механізації сільського господарства. Тут провідну роль відігравали аграрні товариства, освітні ініціативи та локальні системи випробувань техніки, що формувалися у взаємодії з європейськими науковими традиціями. Зокрема, рільнича школа у Дублянах поєднувала практичну спрямованість з освітньою функцією, забезпечуючи адаптацію технічних новацій до місцевих умов господарювання [5, с. 173].

Зіставлення регіональних моделей розвитку рільничої механіки свідчить, що важливим чинником ефективного впровадження технічних інновацій була не лише наявність машин, а й сформоване наукове середовище, здатне забезпечити їх випробування, методичне осмислення та поширення серед аграрного населення. У цьому контексті персоніфікована діяльність окремих діячів

української аграрної науки набувала особливого значення, оскільки саме вони виступали ініціаторами інституційних змін і методологічних новацій.

Крім того, досвід дослідників свідчить про важливість комплексного підходу до впровадження інновацій, що поєднує технічні, освітні та соціальні складники. Саме така модель забезпечувала не лише короткострокове підвищення продуктивності, а й довготривалу модернізацію сільського господарства, інтегруючи наукові знання у практику аграрного виробництва. З огляду на це, історичний аналіз внеску діячів української аграрної дослідної справи має не лише пізнавальне, а й методологічне значення для сучасних досліджень інноваційних процесів в аграрному секторі.

Висновки. У процесі дослідження проаналізовано діяльність провідних українських аграрних дослідників, інженерів та педагогів на території Галичини, у Києві та Харкові. Встановлено, що їхня робота поєднувала наукові дослідження, навчальний процес і практичні демонстрації, забезпечуючи формування наукових шкіл і поширення знань у сфері рільничої механіки. Внесок вчених, зокрема Т. Рильського, Г. Латишева, К. Шиндлера полягав не лише у створенні технічних рішень, а й у формуванні наукової культури механізації та системного підходу до організації аграрної освіти й досліджень.

З'ясовано, що розвиток рільничої механіки наприкінці ХІХ ст. був тісно пов'язаний із наявністю випробувальних станцій, лабораторій, демонстраційних майданчиків і навчальних закладів, які створювали інфраструктурні умови для підготовки фахівців та поширення інноваційних методів. Окрім провідних науковців активну роль відігравали інженери-практики, агрономи та викладачі дослідних станцій і сільськогосподарських товариств, внесок яких мав прикладний характер.

Персоніфікований підхід до аналізу розвитку рільничої механіки дозволяє розглядати аграрну науку зазначеного періоду не як абстрактну сукупність

знань, а як результат цілеспрямованої діяльності конкретних учених, інженерів та організаторів дослідної справи. Діяльність таких постатей, як Т. Рильський, Г. Латишев, К. Шиндлер демонструє, що науковий прогрес у сфері механізації був нерозривно пов'язаний з їхніми особистими ініціативами, професійною компетентністю та здатністю поєднувати наукові дослідження з практичними потребами господарств.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на глибший аналіз розвитку аграрної науки та механізації в різних регіонах України, зокрема вивчення взаємодії між навчальними закладами, дослідними господарствами та промисловими виробниками техніки.

Список використаних джерел та літератури

1. Chalavan V., Pylypenko L. Contribution of agricultural societies to stud matter development in cattle breeding on Ukrainian lands as part of the Russian empire (the beginning of the 20th century). *East european historical bulletin*. 2025. № 36. P. 75–87. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.36.339350>
2. Verhunov V. Contribution of Professor K. G. Schindler (1869–1940) in formation of agricultural mechanics, theory and practice of testing of the agricultural machines and tools in Ukraine. *Історія науки і техніки*. 2021. № 11 (1). С. 171–190. <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2021-11-1-171-190>
3. Вергунов В. А., Клименко М. Б. Томаш Рильський – вчений, педагог, організатор першої випробувальної станції землеробських машин на території України та Польщі. *Вісник аграрної науки*. 2023. Т. 101. № 7. С. 81–85. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202307-09>
4. Вісин О. О. Становлення та розвиток системи випробування сільськогосподарської техніки на Галичині (70-ті роки XIX – 20-ті роки XX ст.). *Історія науки і біографістика*. 2021. № 3. С. 156–184. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2021-3/09.pdf>
5. Демуз І., Вергунова І. Структурно-функціональна модель організації сільськогосподарських товариств України 19-20 ст. *Емінак*. 2024. № 4 (48). Р. 9–24. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2024.4\(48\).748](https://doi.org/10.33782/eminak2024.4(48).748)
6. Деркач О. Становлення теоретичних основ випробувань землеробських машин в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.). *Історія науки і біографістика*. 2025. № 1. С. 22–38. DOI: <https://doi.org/10.31073/istnauka202501-02>

7. Деркач О., Деркач І. Зародження та становлення системи випробувань сільськогосподарської техніки на теренах України. *Історія науки і біографістика*. 2023. № 4. С. 35–57. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2023-4/03.pdf>
8. Клименко М. Б. Внесок професора Томаша Рильського (1838–1924) у розвиток землеробської механіки другої половини XIX ст. *Історія науки і біографістика*. 2022. № 4. С. 31–45. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2022-4/03.pdf>
9. Примак І. Д., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Войтовик М. В., Палапа Н. В., Нагорнюк О. М. Періодизація еволюції вчення про системи землеробства в Україні у контексті розвитку систем сільського господарства. *Збалансоване природокористування*. 2023. № 2. С. 57–68. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2023.282757>
10. Прокопов В. Розвиток аграрної освіти та науки на Придніпров'ї XIX – початку XX ст.: сучасна українська історіографія. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. № 3. С. 23–32. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-3-4>
11. Реєнт О., Буглай Н. Сільськогосподарська освіта губерній Лівобережної України: становлення та тенденції кінця 19 ст. *Емінак*. 2025. № 2(50). Р. 96–109. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2025.2\(50\).789](https://doi.org/10.33782/eminak2025.2(50).789)
12. Сафонюк Т. Ю. Випробування локомотивів професором Г. О. Латишевим. *Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали XVIII Всеукр. наук. конф. молодих учених та спец., присвяч. ювіл. датам від дня народж. видатних учених в галузі аграрних наук – основоположників сільськогосподарської дослідної справи в Україні за своїми напрямками (Київ, 17–18 травня 2023 р.)*. Київ, 2023. С. 91–94. URL: https://dnsgb.com.ua/assets/files/2023/06/materiali_traven_2023_.pdf#page=91
13. Семкович О. Д., Токарський Ю. М. Айдукевич Казимир. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-42809>
14. Тригуб О. Аграрна освіта у сільськогосподарських навчальних закладах Херсонської губернії другої половини 19 – початку 20 ст. *Емінак*. 2023. № 3 (43). Р. 67–95. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2023.3\(43\).659](https://doi.org/10.33782/eminak2023.3(43).659)
15. Хоменко Є. В. Зародження аграрного машинобудування в Київській губернії (1840-і–1860-і роки). *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18125694>
16. Чернікова Н. Механізація зернового виробництва у господарствах півдня України: специфіка перебігу та чинники впливу (1860-ті—1910-ті рр.). *Сторінки історії*. 2023. № 57. С. 86–120. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.57.2023.294430>

References

1. Chalavan, V., & Pylypenko, L. (2025). Contribution of agricultural societies to stud matter development in cattle breeding on Ukrainian lands as part of

the Russian Empire (the beginning of the 20th century). *East European Historical Bulletin*, 36, 75–87. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.36.339350> [In English].

2. Verhunov, V. (2021). Contribution of Professor K. G. Schindler (1869–1940) in formation of agricultural mechanics, theory and practice of testing of the agricultural machines and tools in Ukraine. *Istoriia nauky i tekhniky – History of Science and Technology*, 11 (1), 171–190. <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2021-11-1-171-190> [In English].

3. Vergunov, V. A., & Klimenko, M. B. (2023). Tomasz Rylskiy – vchenyi, pedahoh, orhanizator pershoi vyprobuvalnoi stantsii zemlerobskykh mashyn na terytorii Ukrainy ta Polshchi [Tomasz Rylskiy as a scientist, educator and organizer of the first agricultural machinery testing station]. *Visnyk ahrarnoi nauky – Bulletin of Agricultural Science*, 101 (7), 81–85. <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202307-09> [In Ukrainian].

4. Visin, O. O. (2021). Stanovlennia ta rozvytok systemy vyprobuvannia silskohoospodarskoi tekhniky na Halychyni (70-ti roky XIX–20-ti roky XX st.) [Formation and development of the agricultural machinery testing system in Galicia (1870s–1920s)]. *Istoriia nauky i biohrafistyka – History of science and biography*, 3, 156–184. Retrieved from <http://inb.dnsgb.com.ua/2021-3/09.pdf> [In Ukrainian].

5. Demuz, I., & Vergunova, I. (2024). Strukturno-funktsionalna model orhanizatsii silskohospodarskykh tovarystv Ukrainy 19-20 st. [Structural and functional model of organization of agricultural societies in Ukraine in the 19th and 20th centuries]. *Eminak*, 4 (48), 9–24. [https://doi.org/10.33782/eminak2024.4\(48\).748](https://doi.org/10.33782/eminak2024.4(48).748) [In Ukrainian].

6. Derkach, O. (2025). Stanovlennia teoretychnykh osnov vyprobuvan zemlerobskykh mashyn v Ukraini (druha polovyna XIX–pochatok XX st.) [Formation of the theoretical foundations of testing agricultural machines in Ukraine (second half of the 19th – early 20th century)]. *Istoriia nauky i biohrafistyka – History of Science and Biography*, 1, 22–38. <https://doi.org/10.31073/istnauka202501-02> [In Ukrainian].

7. Derkach, O., & Derkach, I. (2023). Zarodzhennia ta stanovlennia systemy vyprobuvan silskohoospodarskoi tekhniky na terenakh Ukrainy [Origin and formation of the agricultural machinery testing system in Ukraine]. *Istoriia nauky i biohrafistyka – History of Science and Biography*, 4, 35–57. Retrieved from <https://inb.dnsgb.com.ua/2023-4/03.pdf> [In Ukrainian].

8. Klimenko, M. B. (2022). Vnesok profesora Tomasza Rylskoho (1838–1924) u rozvytok zemlerobskoi mekhaniky druhoi polovyny XIX st. [Contribution of Professor Tomasz Rylskiy to the development of agricultural mechanics]. *Istoriia nauky i biohrafistyka – History of science and biography*, 4, 31–45. Retrieved from <https://inb.dnsgb.com.ua/2022-4/03.pdf> [In Ukrainian].

9. Prymak, I. D., Prysiazhniuk, N. M., Fedoruk, Yu. V., Voitovyk, M. V., Palapa, N. V., & Nahorniuk, O. M. (2023). Periodyzatsiia evoliutsii vchennia pro systemy zemlerobstva v Ukraini u konteksti rozvytku system silskoho gospodarstva

[Periodization of the evolution of the doctrine of farming systems in Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia – Balanced Nature Management*, 2, 57–68. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2023.282757> [In Ukrainian].

10. Prokopov, V. (2024). Rozvytok ahrarnoi osvity ta nauky na Prydniprovi XIX–pochatku XX st.: Suchasna ukrainska istoriografia [Development of agricultural education and science in the Dnipro region in the 19th – early 20th century]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*, 72 (3), 23–32. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-3-4> [In Ukrainian].

11. Reient, O., & Buhlai, N. (2025). Silskohospodarska osvita hubernii Livoberezhnoi Ukrainy: stanovlennia ta tendentsii kintsia 19 st. [Agricultural education in gubernias of Left-Bank Ukraine: Formation and trends at the end of the 19th century]. *Eminak*, 2 (50), 96–109. [https://doi.org/10.33782/eminak2025.2\(50\).789](https://doi.org/10.33782/eminak2025.2(50).789) [In Ukrainian].

12. Safoniuk, T. Yu. (2023). Vyprobuvannia lokomobiliv profesorom H. O. Latyshevym [Testing of locomobiles by Professor H. O. Latyshev]. In: *Istoriia osvity, nauky i tekhniky v Ukraini: materialy XVIII Vseukr. nauk. konf. molodykh uchenykh ta spets., prysviach. yuvil. datam vid dnia narodzh. vydatnykh uchenykh v haluzi ahrarnykh nauk – osnovopolozhnykiv silskohospodarskoi doslidnoi spravy v Ukraini za svoimy napriamamy* [History of education, science and technology in Ukraine: materials of the XVIII All-Ukrainian scientific conference of young scientists and specialists, dedicated to the anniversaries of the births of outstanding scientists in the field of agricultural sciences – the founders of agricultural research in Ukraine in their areas (Kyiv, May 17–18, 2023)]. Kyiv, (pp. 91–94). Retrieved from https://dnsgb.com.ua/assets/files/2023/06/materiali_traven_2023_.pdf#page=91 [In Ukrainian].

13. Semkovych, O. D., & Tokarskyi, Yu. M. (2023). Aidukevych Kazymyr [Aidukevich Kazimir]. In: *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. Kyiv. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-42809> [In Ukrainian].

14. Trygub, O. (2023). Ahrarna osvita u silskohospodarskykh navchalnykh zakladakh Khersonskoi hubernii druhoi polovyny 19 – pochatku 20 st. [Agricultural training in agricultural educational institutions of Kherson Governorate in the second half of the 19th–early 20th century]. *Eminak*, 3 (43), 67–95. [https://doi.org/10.33782/eminak2023.3\(43\).659](https://doi.org/10.33782/eminak2023.3(43).659) [In Ukrainian].

15. Khomenko, Ye. (2025). Zarodzhennia ahrarnoho mashynobuduvannia v Kyivskij hubernii (1840-i–1860-i roky) [Origin of agricultural machinery manufacturing in the Kyiv Governorate]. *Visnyk humanitarnykh nauk – Bulletin of Humanities*, 14. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18125694> [In Ukrainian].

16. Chernikova, N. (2023). Mekhanizatsiia zernovoho vyrobnytstva u gospodarstvakh pivsnia Ukrainy: Spetsyfika perebihu ta chynnyky vplyvu (1860-ti–1910-ti rr.) [Mechanization of grain production in southern Ukraine]. *Storinky istorii – Pages of History*, 57, 86–120. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.57.2023.294430> [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.02.2026 р.

Стаття прийнята до друку: 26.02.2026 р.

Стаття оприлюднена: 20.03.2026 р.